

СТАН І ПРОБЛЕМИ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА

І.О.Банєва, кандидат економічних наук,

О.В.Калюжна, кандидат економічних наук

Миколаївський державний аграрний університет

Проаналізовано сучасний стан зерновиробництва в країні, розглянуто проблеми удосконалення земельних відносин, дано пропозиції щодо підвищення окупності витрат підприємства при виробництві зерна.

Зерновий сектор України є стратегічною галуззю економіки держави, що впливає на обсяги та вартість основних видів продовольства для населення країни (зокрема продуктів переробки зерна і продукції тваринництва), формує істотну частку доходів сільськогосподарських виробників, визначає стан і тенденції розвитку сільських територій, формує валютні доходи держави за рахунок експорту. Зернова галузь є базою та джерелом сталого розвитку більшості галузей агропромислового комплексу та основою аграрного експорту.

Протягом останніх декількох років по більшості зернових культур спостерігається зменшення показників урожайності та валового збору (табл.1). Для порівняння: у 1990 році урожайність зернових та зернобобових в Україні становила 35,1 ц/га, пшениці – 40,2 ц/га.

У 2007р. урожай зернових становить 29,6 млн тонн для країни, яка в свій час пододала 50-мільйонний рубіж і аграрний потенціал якої є не менш 100 млн тонн зерна щороку – результат задовольнити не може.

Урожайність зернових в країнах, які є постачальниками зерна на світовий ринок, за оцінками Департаменту сільськогосподарства США, у 2006 році становила: у Європейському Союзі – 48,7 ц/га, у США – 63,8 ц/га (табл. 2). Тобто, урожайність зерна в Україні, у протиріч до усталених тверджень про високу родючість українських ґрунтів, сьогодні у рази поступається урожайності зернових у інших провідних зернових країнах.

Таблиця 1

Результати збирання зернових та зернобобових (включаючи кукурудзу)*

Показник	1990р.	2001р.	2002р.	2003р.	2004р.	2005р.	2006р.
Посівна площа, млн га	14,6	15,6	15,5	12,5	15,4	15,0	14,5
Валовий збір, млн тонн	51,0	39,7	38,8	20,2	41,8	38,0	34,3
Урожайність, ц з 1 га зібраної площі	35,1	27,1	27,3	18,2	28,3	26,0	24,1

* - за даними Державного комітету статистики України

Рівень рентабельності виробництва зернових скорочується. У **2006** році він становив **7,4%**, у **2005** році – **3,1%**. Рівень рентабельності виробництва пшениці скоротився з **30,4%** у **2004** році до **9,9%** у **2006** році, по ячменю – з **9,5%** у **2004** році до **3,7%** у **2006** році.

Таблиця 2

Результати збирання зернових в окремих країнах в 2006 р.*

Показник	США	ЄС	Україна
Виробництво, млн т	335,58	245,37	33,24
Збиральні площі, млн га	52,62	50,37	13,34
Урожайність, т/га	6,38	4,87	2,49

* - за оцінками Департаменту сільського господарства США (USDA)

Виробництво вівса, гороху та деяких інших зернових у **2006** році було у середньому збитковим, що стримує можливості розширеного відтворення їх виробництва. Для здійснення ефективного зерновиробництва мінімальний рівень його рентабельності повинен становити **20%**, а раціональний (в умовах України) - щонайменше **40%**. Тільки така рентабельність створює необхідні умови для оновлення основних фондів та застосування технологій виробництва зерна, які дозволяють у подальшому не зменшувати, а підвищувати врожайність.

Сучасний стан вітчизняного зерновиробництва потребує насамперед укріплення його матеріально-технічної бази, яка внаслідок скорочення інвестицій перебуває в застаріло-

му, виснаженому стані, не забезпечує простого відтворення основних засобів. Збереження таких негативних тенденцій в найближчі роки може суттєво погіршити стан аграрного сектора. Матеріально-технічне забезпечення зерновиробництва та ефективність праці не відповідають світовим стандартам і потребам галузі. Відсутність достатніх фінансових ресурсів стримує впровадження новітніх технологій, використання високоякісного насіння, обмежує застосування інших ресурсів. Виробництво зерна стає все більш залежним від впливів погодних факторів.

Нераціональне використання земельних ресурсів і низька культура землеробства призводить до виснаження і деградації ґрунтів, зменшення вмісту в них гумусу та поживних речовин. Недостатніми є якість трудових ресурсів та стан науково-дорадчого супроводження зерновиробництва.

Державне регулювання ринку зерна не відіграє стимулюючої ролі у виробництві зерна та не здатне ринковими методами ефективно реагувати на впливи світового зернового ринку. Ефективність та прогнозованість державного регулювання ринку зерна є об'єктивною передумовою зростання зернового сектора України. Недостатня системність та неузгодженість законодавства України, а також його вибіркове виконання мають суттєві негативні впливи на стан зерновиробництва та ефективність маркетингу зерна, що призводить до втрат для учасників зернового ринку та економіки в цілому.

Скасування мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення, що мав набрати чинності 1 січня 2008 року, за умови створення дієвого та прозорого ринку, дозволить залучити в зерновий сектор істотні інвестиційні ресурси, але необхідно затвердити ряд законодавчих актів. Ефективне використання таких можливостей та упередження прояву негативних факторів можуть бути реалізованими через комплекс заходів, направлених на удосконалення державного регулювання, сприяння зростанню інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності зерновиробництва, стимулюван-

ня нарощування обсягів виробництва і підвищення врожайності зерна, якість якого відповідає потребам ринку.

Удосконалення земельних відносин має стати основним механізмом вирішення проблеми села. Від ринкових операцій із землею виграють всі: сільське господарство, яке отримує шалені інвестиції в розвиток галузі; селяни, які нарешті зможуть впорядкувати своє життя та держава, яка за короткий період значно збільшить свій ВВП та отримує значні кошти у внутрішньому грошовому обігу. Варто зазначити, що сьогодні більшість селян є заручниками сучасного стану справ на селі. Щодо самостійної обробки землі, то для цього селянину потрібно мати декілька речей:

- спеціалізовані сільськогосподарські знання;
- досвід господарської та комерційної діяльності;
- спеціалізовану техніку;
- стартовий та поточний капітал.

Відсутність в селянина хоча б однієї з цих речей, зводить нанівець весь його труд щодо обробки землі. Найбільш проблемним питанням є відсутність знань. Досліджуючи це питання, можна з впевненістю сказати, що відсутність знань про вирощування тих чи інших культур є причиною, що складає приблизно **80%** від всіх випадків загибелі врожаю у селян.

Господарства не мають змоги дати землі достатню кількість органічної і мінеральної поживи, захистити врожай від шкідників та хвороб, вчасно його зібрати. Якщо у **1990** році на кожен гектар ріллі вносилося в середньому **8-10** тонн органіки, **140-150** кг діючої речовини мінеральних добрив, то сьогодні перший із цих показників майже дорівнює нулю, бо тваринництво знищене, а другий — це лише **22-30** кг діючої речовини. Така ситуація створилася не лише через брак коштів, а й через відсутність професійних знань у керівників багатьох господарств.

Необхідність комплексного удосконалення функціонування ринку зерна, нарощування обсягів виробництва зерна належної якості, створення умов для реалізації експортного

потенціалу галузі ґрунтуються на основних державних пріоритетах аграрної політики, визначених Законом України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року», відповідає законодавчо визначеним стратегічним цілям аграрної політики (зокрема в частині гарантування продовольчої безпеки держави та перетворення аграрного сектора на високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому та зовнішньому ринках сектор економіки держави).

Сучасна економічна політика держави та розвиток ринку зерна вимагають з'ясування причин та факторів, що впливають на кінцевий результат виробництва. Рівень ефективності виробництва в галузях збереження і переробки зерна значною мірою визначається ефективністю використання капітальних вкладень за рахунок раціонального їх розподілу та технічного переозброєння, реконструкції і розширення діючих підприємств та нового будівництва.

До заходів, які б забезпечили підвищення окупності витрат підприємства при виробництві зерна, належать:

- застосування підходів, які б сприяли підвищенню урожайності зернових культур, зниженню їх собівартості;
- підвищення якості зерна;
- врахування досвіду інших господарств у високоефективному веденні галузі.

Одним із шляхів є використання високоякісного насіння, роль якого полягає у збільшенні врожаїв, можливості одержання якісного зерна з високими хлібопекарськими властивостями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпенко О. Хліб і національна ідея / О. Карпенко // Сільські вісті. — 30 жовтня 2007р. — №137.
2. Миколенко І. Г. Сучасний стан і перспективи розвитку ринку зерна / І. Г. Миколенко // Сільські вісті. — 14 вересня 2007р. — №129.